

STEPHEN M. KLUGEWICZ: A FOST RECVIEMUL LUI MICHAEL HAYDN UN MODEL PENTRU MOZART?

Autor: Anand-Sergiu Donca | 23 decembrie 2021

Un articol scris de Stephen M. Klugewicz pentru The Imaginative Conservative

Articolul original: A Model for Mozart? Michael Haydn's Requiem

Filmul *Amadeus* din 1984 a adus în atenția publicului larg faptul că mulți compozitori mici – precum Antonio Salieri, rivalul lui Wolfgang Mozart descris în film – au fost uitați de istorie. „Acest băiat ne va arunca pe toți în uitare”, a spus compozitorul german Johann Adolf Hasse, asistând la o reprezentație a tânărului Mozart. Hasse avea dreptate. Marea lumină a lui Mozart a eclipsat talentele scriitoare ale contemporanilor săi.

În ciuda faptului că lucrările compozitorilor mici au fost supraestimate de partizanii lor, există cel puțin câteva fragmente și piese muzicale demne de a fi amintite, jucate, înregistrate și ascultate ocazional. Până și în cazurile lui Salieri și Hasse, considerați compozitori de mâna a doua sau chiar a treia, există lucrări orchestrale și camerale plăcute, lucrări religioase și opere care pot fi ascultate cu plăcere.

Cu toate acestea, dacă nici una dintre lucrările lui Salieri sau Hasse nu atinge adevărata măreție, cele ale câtorva compozitori „uitați” o fac uneori. Unul dintre aceștia este Johann Michael Haydn, fratele mai mic al consacratului Franz Josef Haydn. Născut în micul sat austriac Rohrau, Johann Michael Haydn (1737-1806) a călcat pe urmele fratelui său mai mare și a avut o carieră în lumea muzicii, asigurându-și la vârsta de douăzeci și cinci de ani postul de *Kapellmeister* (dirijor al corului capelei), funcție pe care a deținut-o timp de patruzeci și trei de ani, până la moartea sa. Acesta a fost contemporan cu Mozart (1756-1791), a compus în conformitate cu curentul clasic al vremii și a scris aproximativ același număr de lucrări ca și marele muzician [n. tr.: cu mențiunea că M. Haydn a trăit 69 de ani, iar Mozart doar 35 de ani].

Totuși, nici o biografie completă a lui Michael Haydn nu a apărut vreodată în limba engleză și, în cel mai bun caz, probabil doar un sfert din lucrările sale au fost înregistrate de la inventarea discului de gramofon încoace, acest lucru fiind o mare pierdere. Cele mai bune simfonii ale lui M. Haydn, de exemplu, sunt demne de comparat cu simfoniile mai mici (din perioada timpurie sau mijlocie) compuse de fratele său mai mare (J. Haydn) sau de Mozart. Un argument pentru această afirmație este faptul că două simfonii atribuite acum în mod convingător lui Michael Haydn au fost mult timp considerate a fi opera lui Mozart. Totodată, un ascultător obișnuit se poate întreba de ce printre simfoniile lui Mozart, numerotate de la unu la patruzeci și unu, nu există Simfonia nr. 37. Mozart a considerat una dintre simfoniile lui M. Haydn atât de valoroasă, încât a compus doar o introducere lentă pentru prima parte a ei; manuscrisul complet [n. tr.: al introducerii scrise de Mozart și al simfoniei scrise de M. Haydn] a fost găsit printre partiturile lui Mozart și, dată fiind calitatea lucrării, meritul pentru întreaga simfonie a fost atribuit în mod eronat lui Mozart.

Michael Haydn a scris, de asemenea, multe concerte, serenade, dansuri și marșuri, cvartete și cvintete de coarde și lucrări solo la clape. Cea mai mare parte din opera sa a fost în domeniul muzicii religioase: antifoane, imnuri, psalmi, liturghii, recviemuri și așa mai departe. Aceste contribuții la muzica liturgică au fost apreciate în mod deosebit de Mozart; fratele său, Josef, le-a considerat chiar superioare propriilor opere (monumentale) de acest gen. Astfel, aici, în domeniul muzicii sacre, tânărul M. Haydn și-a lăsat amprenta, atât în timpul vieții sale, cât și după.

Printre cele cincizeci de liturghii compuse de M. Haydn, se numără și două liturghii pentru morți (o a treia până de curând era atribuită în mod fals compozitorului). Ultimul dintre aceste recviemuri, în Si bemol major, a fost lăsat neterminat, deși conține o muzică excelentă; cel de dinainte, în Do minor, este o liturghie catolică pentru morți completă. Acest Recviem este cunoscut sub numele de „Missa pro defuncto Archiepiscopo Sigismundo” („Liturghie pentru moartea Arhiepiscopului Sigismund”), întrucât a fost scris pentru înmormântarea Arhiepiscopului de Salzburg, Sigismund von Schrattenbach, un susținător entuziast al artelor muzicale. Finalizat în ajunul Anului Nou din 1771, la doar două săptămâni după moartea Arhiepiscopului, Haydn a compus lucrarea și pentru moartea fiicei sale (ținută în secret) – unicul său copil – în luna ianuarie a aceluiași an.

Printre muzicienii de la curte care au cântat Recviemul lui Haydn la înmormântarea Arhiepiscopului s-au numărat și Wolfgang Amadeus Mozart, în vârstă de cincisprezece ani, și tatăl său, Leopold. Deși diferența de vârstă dintre cei doi era mai mare de optsprezece ani, Mozart și Haydn au devenit, la scurt timp după eveniment, prieteni, tânărul Wolfgang admirând opera compozitorului mai în vârstă. Odată, când Haydn era prea bolnav pentru a îndeplini comanda Arhiepiscopului de a compune un set de șase duo-uri pentru vioară și violă, Mozart a scris celelalte două piese pentru ca Haydn să-și

primească în continuare onorariul și să-și ducă la bun sfârșit datoria.

Douăzeci de ani mai târziu, când Mozart a primit misterioasa cerere de a scrie o Liturghie pentru morți, în ultimul an al vieții sale, a luat drept model Recviemul lui Michael Haydn. O astfel de procedură nu era ieșită din comun pentru Mozart: „Un competitor înăscut”, după opinia unui muzicolog, „Mozart a fost încântat să ia drept model o anumită idee sau o piesă muzicală a unui alt compozitor și apoi să o îmbunătățească în mod semnificativ”. Această tehnică a fost surprinsă cu brio în filmul *Amadeus*, menționat mai sus, într-o scenă imaginară în care Mozart transformă un marș al lui Salieri în ceea ce este astăzi poate cea mai faimoasă arie pe care a scris-o vreodată, „Non più andrai” („Fluturaș, nu mai ai aripioare”). De fapt, Mozart și-a modelat, în mod cert, celebra sa arie „Martern aller Arten” după o arie de Johann Christian Bach. Acest fel de a împrumuta și îmbunătăți [n.tr.: motive, idei sau bucăți muzicale] a fost o practică comună în rândul compozitorilor din secolele al XVIII-lea și al XIX-lea.

Comparați înregistrările video de mai jos ale acestor două recviemuri. Introducerile ambelor lucrări sunt similare ca stare și concept. Sfârșitul „Introitus”-ului lui Mozart sună în mare măsură precum anumite părți din „Kyrie Eleison” de Haydn (5:15 - 5:30 la Mozart și respectiv 1:45 - 1:55, 5:30 - 6:00 și 33:00 la Haydn). Ascultați asemănările, cel puțin de ton, ale deschiderii părților din

„Dies Irae” (8:10 la Mozart și 6:38 la Haydn). Poate cea mai notabilă asemănare între cele două opere se află în deschiderea lui Haydn de la „Domine Jesu Christe”, care sună aproape identic cu cea a lui Mozart (14:06 la Haydn, respectiv 27:48 la Mozart).

Puteți asculta Recviemul lui M. Haydn [aici](#), iar Recviemul lui W. A. Mozart [aici](#).

Trebuie amintit faptul că Mozart a murit înainte de a-și termina Recviemul; versiunea pe care o cunoaștem astăzi a fost „finalizată” prin munca mai multor compozitori mai mici și a elevilor lui Mozart, la cererea văduvei acestuia, Constanze. Cu toate acestea, părțile amintite anterior pentru comparație din Recviemul lui Mozart au fost fie complet terminate („Introitus”), fie schițate („Dies Irae” și „Domine Jesu Christi”) de maestru, astfel că dovezile pentru influența directă a operei lui Michael Haydn asupra lui Mozart sunt puternice. Se pot găsi mai multe similitudini între cele două lucrări, inclusiv în părțile Recviemului lui Mozart scrise integral sau parțial de acei elevi și compozitori apropiați. Este fascinant, în acest caz, să ne gândim cât de mult au fost influențați acești compozitori de Recviemul lui Michael Haydn când au completat golurile lăsate de Mozart. Și chiar și mai fascinantă este următoarea întrebare: a contribuit Michael Haydn însuși la finalizarea mării liturghii a morții compuse de prietenul său (cu toate că nu se bănuiește încă nimic legat de o contribuție propriu-zisă)? Poate chiar ca răsplată pentru bunătatea lui Mozart de a-i completa setul neterminat de duo-uri pentru Arhiepiscop, cu trei ani în urmă...

Astăzi există doar câteva înregistrări ale Recviemului lui Haydn, în timp ce putem găsi aproximativ 130 de interpretări înregistrate ale Recviemului lui Mozart. Deși ar fi prea îndrăzneț să pretindem că singura liturghie catolică pentru morți completă a lui Haydn merită același prestigiu acordat capodoperei lui Mozart, nu este prea îndrăzneț să afirmăm că Recviemul lui Haydn este o lucrare excelentă și demnă de a fi comparată cu oricare astfel de lucrări compuse vreodată. Este posibil ca tocmai măreția ei să fi dus la obscuritatea ei. Eclipsat de succesorul său, Recviemul lui Haydn – precum și compozitorul însuși – a ajuns în conul de umbră al istoriei. Dar atât această compoziție muzicală, cât și compozitorul ei, merită o poziție mai notabilă în istoria muzicii și în memoria noastră muzicală, în general.

Imagine: Franz Xaver Hornöck - „Michael Haydn” (1805); Sursa: Wikimedia Commons